

WIELKA HISTORIA

w małym mieście

/Szubinie/

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

MUZEUM
HISTORII
POLSKI

PATRIOTYZM JUTRA

Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski
w Warszawie w ramach programu „Patriotyzm Jutra”

WIELKA HISTORIA w małym mieście /Szubinie/

„Dzień od wczesnego ranka pogodny.
Wychodzę na dziedziniec szkolny,
by rozkoszować się czystym powietrzem
letniego poranka, by wzrok nasycić
blaskiem promieni wschodzącego słońca.
Wszak to ostatnie piękne dni kończącego się lata!”
– tak idyllicznie moment przed nadejściem informacji
o ataku Niemiec na Polskę 1 września 1939 r.
opisał Jan Jankowski w swoim pamiętniku
pt. *Swastyka nad Szubinem*.

Rekonstruktorzy Bartosz Szymczak
i Igor Janowiak na polu pod Szubinem.
Fot. Kamila Czechowska, 2019 r.
Źródło: Muzeum Ziemi Szubińskiej

Wystawa pt. *Wielka historia w małym mieście /Szubinie/* pokazuje wydarzenia II wojny światowej, w których uczestniczyli nasi mieszkańcy. Ci przedwojenni i ci, których zawierucha wojenna lub powojenna rzuciła na nasz teren. Ekspozycja przybliży ważne, przełomowe czy tragiczne wydarzenia okresu wojennego z perspektywy małego miasta. Podkreśla fakt, że to, o czym uczymy się w szkole lub o czym informują masowe środki przekazu w okresie rocznicowym, było także udziałem Szubina i ludzi związanych z tym miejscem. Na wystawie podejmiemy zagadnienia dotyczące martyrologii Polaków mordowanych i dręczonych przez okupantów, niemieckiego i radzieckiego. Podkreślamy udział w szeregach wielu armii i na wielu frontach II wojny światowej. Przypominamy o miejscach, w których rozgrywała się wojenna historia i tych, które upamiętniają ludzi i wydarzenia. Mam nadzieję, że wystawa uwieczni bohaterów tamtych dni i odda im hołd. Zachęcam do jej uzupełnienia wspólnie z Muzeum Ziemi Szubińskiej.

Koordynator projektu
dr Kamila Czechowska

WIELKA HISTORIA w małym mieście /Szubinie/

Katyn, 1944 r. Źródło: Polona

17 września 1939 r. Rosjanie zaatakowali walczącą z Niemcami Polskę. Do niewoli dostało się około 250 tysięcy Polaków. Z tej grupy wydzielono oficerów, policjantów, żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza i równolegle aresztowano również polskich urzędników, a także działaczy społecznych i politycznych. Umieszczono ich w specjalnych obozach m.in. w **Kozielsku**, **Starobielsku** i **Ostaszkowie**.

KOZIELSK – KATYŃ
POR. CZESŁAW DĄBROWSKI
KPT. ADAM GANTKOWSKI
POR. ADAM PATENKIEWICZ
PŁK FRANCISZEK SAENGER
MJR MAKSYMILIAN ZODROW
STAROBIELSK – CHARKÓW
KPT. STEFAN JACENTY
DĄBROWSKI
MJR JÓZEF JAN KAZIMIERZ
KORAB-KOBIERZYCKI
MJR ART. KAZIMIERZ TADEUSZ
MROZIŃSKI
OSTASZKÓW – MIEDNOJE
ASP. PP FRANCISZEK IDASZAK
INSPEKTOR SG JÓZEF
LEŚNIEWSKI
KOM. PP JÓZEF WŁADYSŁAW
MŁODOWICZ
ASP. PP STANISŁAW PŁAWSKI
ASP. PP FRANCISZEK POCZEKAJ
ASP. PP JAN SROKOWSKI
ASP. PP MARIAN WILMAŃSKI
INNE MIEJSCA ZBRODNI
RTM. WACŁAW STANKIEWICZ
POR. HIERONIM GÓRALEWSKI

3 marca 1940 r. podjęto decyzję o rozstrzelaniu uwięzionych Polaków. W kwietniu i maju 1940 r. Rosjanie, najczęściej strzałem w tył głowy, dokonywali egzekucji więzionych Polaków. Następnie w tajemnicy grzebano ciała w masowych grobach m.in. w **Katyniu**, **Miednoje**, **Charkowie**, **Bykowni**, **Chersoniu**. Szacuje się, że zamordowano około **22 tysięcy Polaków**. W tej grupie znalazły się osoby związane z **Szubinem** i ziemią szubińską.

Niemcy wykorzystali odkrycie propagandowo, a świadkami badania jednej z największych zbrodni II wojny światowej w Lesie Katyńskim byli oficerowie amerykańscy – **John H. Van Vliet Jr.** i **Donald B. Stewart**, którzy w późniejszym czasie trafili do jenieckiego obozu niemieckiego w Szubinie.

Rosjanie wypierali się udziału w zbrodni do lat 90. XX w. Do dzisiaj trwają poszukiwania grobów zamordowanych przez Rosjan Polaków.

Pomnik w Szubinie upamiętniający oficerów amerykańskich odsłonięty został w 2015 r. Fot. Katarzyna Cieniuch
Źródło: Muzeum Ziemi Szubińskiej

Polacy poszukiwali zaginionych bliskich, upominał się o nich **generał Władysław Anders**, który potrzebował wyszkolonej i pewnej kadry wojskowej. Masowe mogiły zamordowanych Polaków w Katyniu odkryli w **1943 r.** Niemcy.

Katyn, niemiecki plakat propagandowy, 1944 r.
Źródło: Polona

WIELKA HISTORIA w małym mieście /Szubinie/

Pomnik nad mogiłą powstańcą zniszczony przez Niemców, 1940 r.
Źródło: Muzeum Ziemi Szubińskiej

Element pomnika nad mogiłą powstańcą
w Rynarzewie, który zniszczony został przez
Niemców, lata 60. XX w.
Źródło: Muzeum Ziemi Szubińskiej

„Zadaniem pozostałych gestapowców było bicie przesłuchiwanego, w czym byli zresztą doskonale wyspecjalizowani. Zarzuty stawiano badanym rozmaite (...). Do najczęstszych należały: udział w powstaniu wielkopolskim (...).”

Jan Jankowski,
Swastyka nad Szubinem.

Po wkroczeniu na teren ziemi szubińskiej Niemcy dokonywali aresztowań i mordowali weteranów powstania wielkopolskiego. Uznali ich za jedno z największych zagrożeń dla niemieckiego panowania w Wielkopolsce. Tych, których nie zabili, wysyłali do obozów, na roboty przymusowe lub wypędzali z domów i wysiedlali m.in. do Generalnego Gubernatorstwa. Powstańcy ginęli również z rąk okupanta rosyjskiego. Ich nazwiska odnajdujemy na listach katyńskich.

Lista zamordowanych i zaginionych bez wieści powstańców podczas okupacji niemieckiej i radzieckiej a związanych z ziemią szubińską nie jest zamknięta.

Otwierają ją: Józef Bartol, Walerian Cerkaski, Walenty Dypczyński, Rudolf Erdmann, Hieronim Góralewski, Bronisław Gucza, Wacław Kalka, Józef Knach, Antoni Krzeszewski, Adam Patenkiewicz, Tadeusz Pietrykowski, Wincenty Pietrykowski, Ludwik Sas, Władysław Szulc, Michał Szulczewski, Kazimierz Trudnowski, Władysław Zakurzewski, Edmund Żuchelkowski...

Powstanie wielkopolskie 1918-1919 zadecydowało o przynależności Wielkopolski do państwa polskiego. Po zwycięskim zrywie w Wielkopolsce środowiska działaczy niepodległościowych, w tym weteranów powstania, kultywowały pamięć o walkach i bohaterach. Powstawały pomniki i monumentalne grobowce nad mogiłami poległych. Nie inaczej było w Szubinie, gdzie pomnik nad mogiłą powstańcą uroczystie odsłonięto w styczniu 1939 r. Po wybuchu II wojny światowej Niemcy niszczyli pomniki i mogiły powstańcze. Tak stało się też w **Szubinie i Rynarzewie.**

Tablica pamiątkowa na budynku
Muzeum Ziemi Szubińskiej

WIELKA HISTORIA w małym mieście /Szubinie/

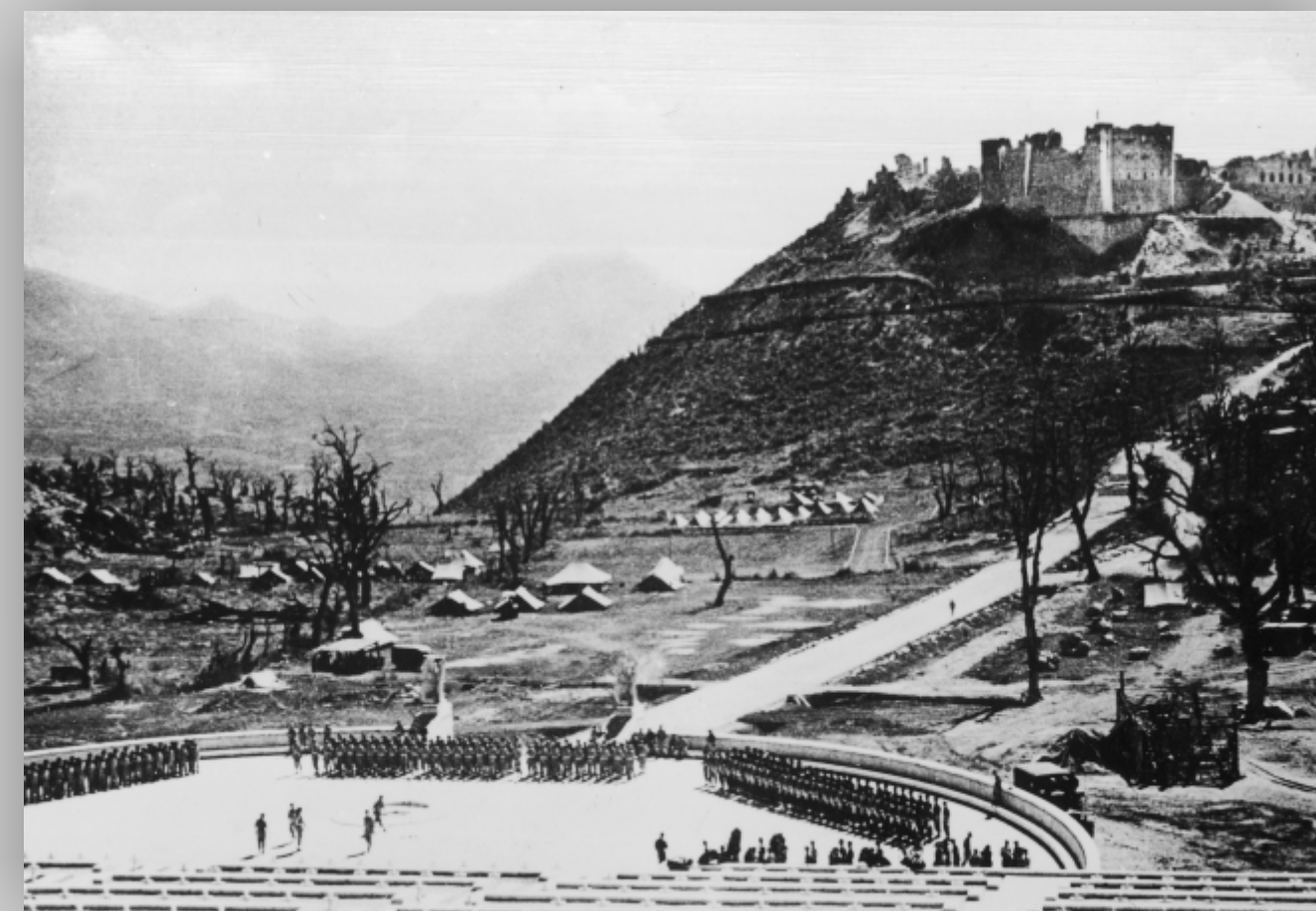
Wojciech Szałowski (1907-1944)

Urodził się w **Turzynie** w dawnym **powiecie szubińskim**. Ukończył cztery klasy szkoły powszechnej. Przed II wojną światową wraz z żoną Heleną zamieszkał w **Bydgoszczy** i podjął tam pracę. Matłzonkowie doczekali się trójki dzieci: zmarłej w dzieciństwie córki Marii, syna Henryka i córki Danuty. Brał udział w II wojnie światowej. 20 września 1939 r. w **Kowlu** na **Wołyniu** dostał się do niewoli radzieckiej i w październiku trafił do obozu pracy. Po układzie Polski z ZSRR i zezwoleniu na stworzenie polskiego wojska udał się do miejscowości **Tockoje** i wstąpił do Wojska Polskiego. Służył w 1 Pułku Ułanów Krechowieckich. W szeregach 2 Korpusu Polskiego walczył we **Włoszech**. Nieznane są okoliczności jego śmierci 30 kwietnia 1944 r.

w miejscowości położonej w prowincji Campobasso. W depozycie, który znajduje się w Centralnym Archiwum Wojskowym, jest Krzyż Jerozolimski, którym prawdopodobnie odznaczony był Wojciech Szałowski.

Wojciech Szałowski spoczywa na cmentarzu Monte Cassino. Fot. Kamila Czechowska, 2024 r. Źródło: Muzeum Ziemi Szubińskiej

Uroczystość poświęcenia cmentarza 1 listopada 1945 r. Fot. Tadeusz Szumański Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe

Żołnierze Samodzielnej 2 Brygady Pancерnej w drodze do ruin opactwa. Fot. Tadeusz Szumański Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe

„Może były między nami jakieś kwasy,
Ten z Narviku, tamten znów angielski lord,
A ten trzeci spod Tobruku,
A ten czwarty z Buzułuku,
Połączyło nas Cassino, klasztor, fort”.

Fragment pieśni
Marsz 2 Korpusu Polskiego

Polacy związani przed wojną i po niej z **Szubinem** walczyli w szeregach Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Byli to m.in. **Marian Gułh**, **Kazimierz Mruk**, **Jan Nowac**, **Franciszek Sikorski**, **Bolesław Sobczak**, **Stanisław Żuchelkowski**.

„Pracowałem na klęczkach. Hełm zrzuciłem,
bo gniótł i przeszkadzał. Byłem cały utyłany we krwi.
Wśród potępieńczego jęku ludzi cierpiących lub
konających wykonywałem mechaniczne ruchy odsłaniania,
oglądania i bandażowania ran”.

Adam Majewski,
Wojna, ludzie i medycyna.

Domek Doktora, w którym ulokowano Pierwszy Punkt Opatrunkowy 3 Dywizji Strzelców Karpackich. Pierwszej pomocy udzielał tam chirurg Adam Majewski, maj 1944 r. Fot. Tadeusz Szumański Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe

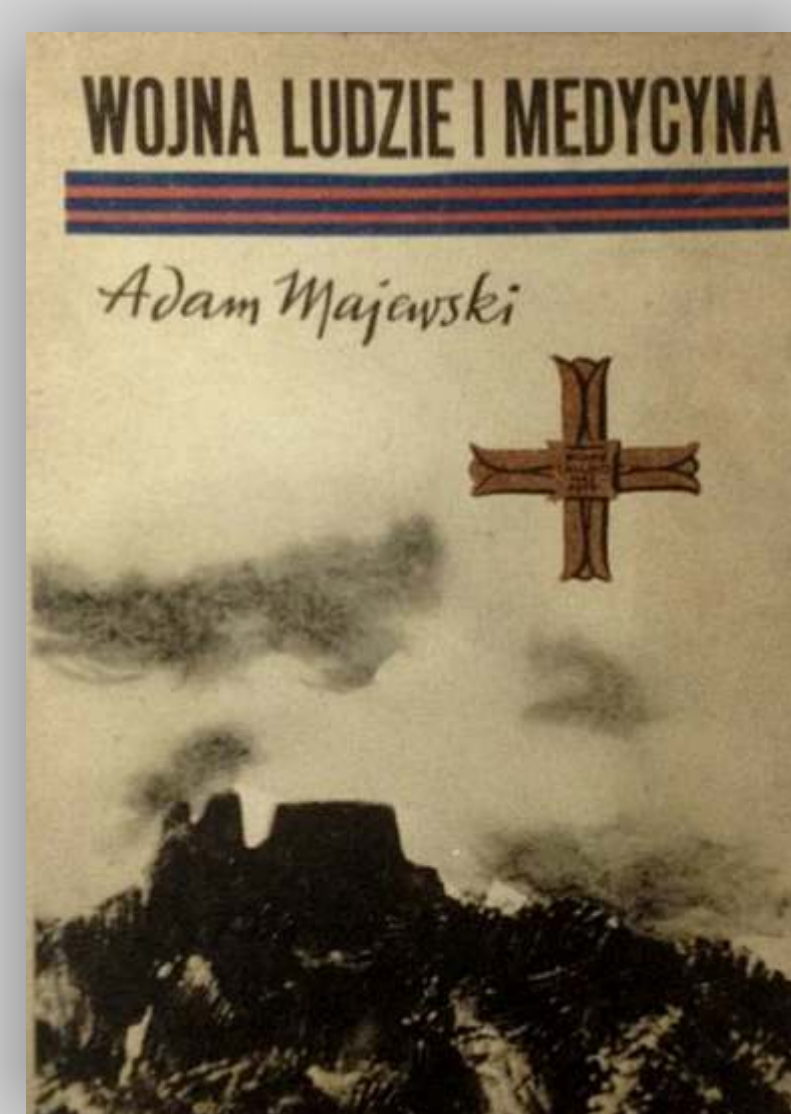
Domek Doktora współcześnie to miejsce pielgrzymek wielu pokoleń Polaków. Fot. Kamila Czechowska, maj 2024 r. Źródło: Muzeum Ziemi Szubińskiej

Adam Majewski (1907-1979)

lekarz, żołnierz, pisarz. Urodził się w **Lublinie**, ukończył medycynę we **Lwowie**. Brał udział w II wojnie światowej. Przedostał się na Węgry, a po ucieczce z internowania wstąpił do Armii Polskiej we

Francji. W stopniu kapitana służył w Polskich Siłach Zbrojnych w **Wielkiej Brytanii**, na **Bliskim i Środkowym Wschodzie**. Podczas walk 2 Korpusu Polskiego we **Włoszech** był lekarzem 3 Batalionu Strzelców Karpackich. W bitwie o **Monte Cassino** udzielał pomocy na pierwszej linii. Po wojnie wrócił do Polski. W latach 1963-1966 kierował oddziałem chirurgii szpitala w **Szubinie**. Po przejściu na emeryturę zajął się pisarstwem. Przeżycia z udziału w bitwie o Monte Cassino i z innych frontów opisał w swoich powieściach.

Odnaczony m.in. Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino, Medalem Obrony (Defence Medal), Gwiazdą Włoch (Italy Star). Źródło: Wikipedia

WIELKA HISTORIA w małym mieście /Szubinie/

Nowy Świat, 2017 r. Fot. Bartosz Szymczak
Źródło: Muzeum Ziemi Szubińskiej

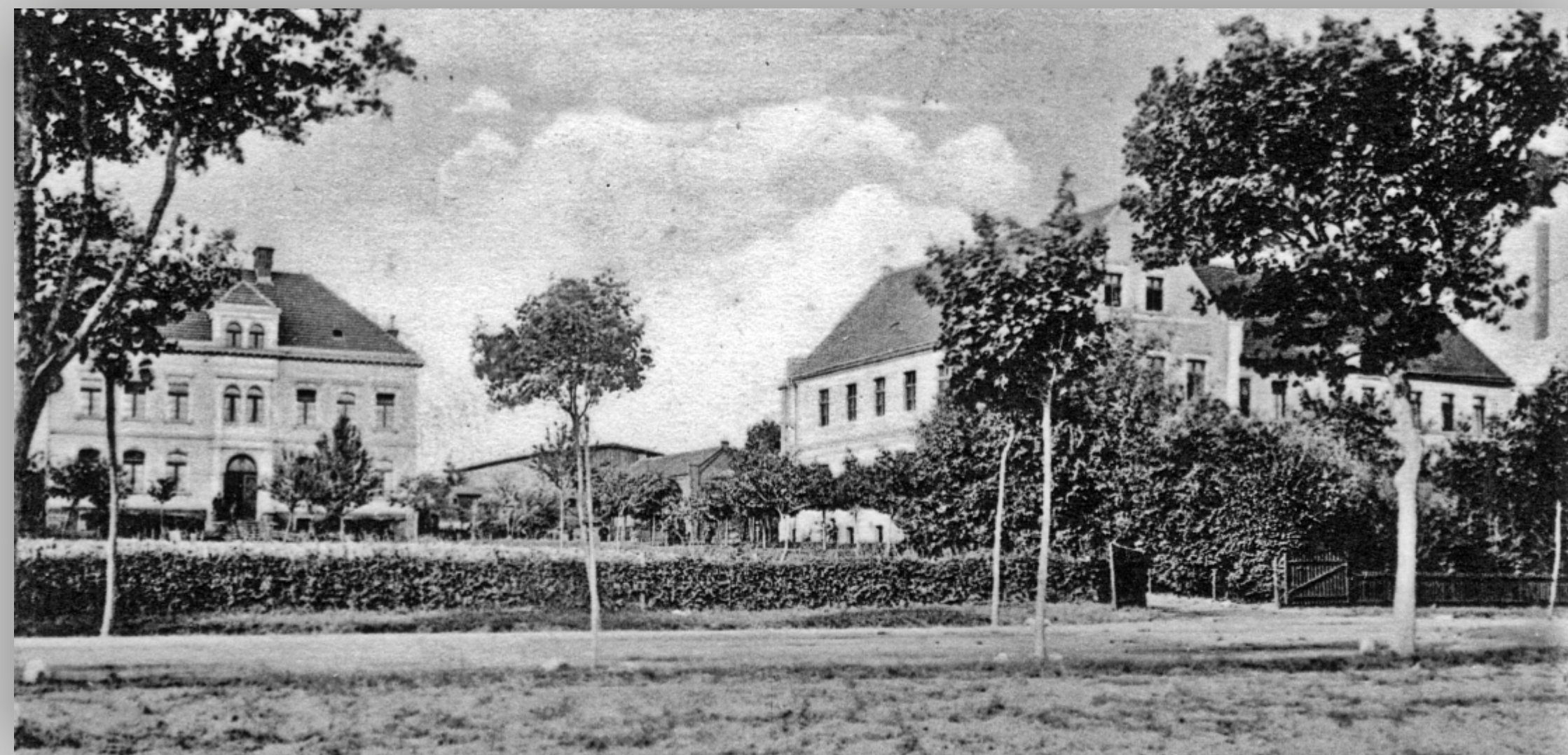
Między Kowalewem a Słupami.
Fot. Kamila Czechowska, 2008 r.
Źródło: Muzeum Ziemi Szubińskiej

Wiosną 1939 r. na Pałuki, w rejon **Szubina**, **Żnina**, **Kcyni**, **Wągrowca** i **Golańczy** przybyli inżynierowie Armii „Poznań”, by realizować plany umocnień na tym terenie. Żołnierze przy wsparciu ludności cywilnej budowali niewielkie schrony. Obiekty nie były wykorzystane w czasie II wojny światowej.

Wąsosz. Z inicjatywy Muzeum Ziemi Szubińskiej udało się ocalić obiekt. Bunkier został przesunięty w związku z budową drogi S5. Ta wyjątkowa operacja logistyczna była transmitowana przez media ogólnopolskie i lokalne. 150-tonowy bunkier był przesuwany milimetr po milimetrze.

Fot. Kamila Czechowska, 7 lutego 2018 r.
Źródło: Muzeum Ziemi Szubińskiej

Kriegsgefangenenlager Schubin istniał na terenie byłego zakładu wychowawczego najprawdopodobniej już od końca września 1939 r.
Źródło: Muzeum Ziemi Szubińskiej

Zmobilizowani do Wojska Polskiego żołnierze polscy walczyli w wojnie obronnej 1939 r. od 1 września przeciwko Niemcom, a od 17 września 1939 r. przeciwko Rosjanom. Ci, którzy przeżyli, byli wyłapywani i trafiali do obozów jenieckich. Jeden z niemieckich obozów jenieckich mieścił się w Szubinie.

Polscy jeńcy w obozie w Szubinie, 1939 r.
Źródło: Muzeum Ziemi Szubińskiej

Józef Suplicki (1914-1939)

urodził się w **Borku Wielkopolskim**. Ukończył szkołę powszechną w **Borku**, a następnie gimnazjum w Jarocinie. Edukację kontynuował w szkole podchorążych w **Zambrowie**. Służył w 10 Pułku Piechoty w **Łowiczu**. Po mobilizacji został skierowany w rejon nadnotecki w okolice **Smogulca**. 1 września 1939 r. podczas patrolu oficerskiego w rejonie **Osieka nad Notecią** został ciężko ranny przez Niemców w brzuch. W złym stanie przewieziono go do szpitala w **Szubinie**, gdzie zmarł. Pochowany został 3 września 1939 r. W pogrzebie wzięli udział żołnierze, orkiestra wojskowa i mała grupa mieszkańców **Szubina**. Trumnę umieszczono w krypcie pod podłogą kościołka pw. św. Małgorzaty.

Bohater wojny obronnej upamiętniony został tablicą na szubińskim cmentarzu.

WIELKA HISTORIA w małym mieście /Szubinie/

Ks. Stanisław Gałęcki (1897-1952)

urodził się w Bydgoszczy. W 1923 r. przyjął święcenia kapłańskie. W 1935 r. objął parafię pw. św. Marcina Bpa w **Szubinie** jako proboszcz. Jako weteran powstania zaangażował się w budowę nowego pomnika nad mogiłą powstańców wielkopolskich na szubińskim cmentarzu.

W początkach września 1939 r. został aresztowany i osadzony przez Niemców w obozie w **Szubinie**. Został oskarżony o udział w powstaniu wielkopolskim. Wywieziono go do Górnej Grupy, następnie do niemieckiego obozu koncentracyjnego w Stutthof i **Oranienburg**, a w grudniu 1940 r. do **Dachau**. Po powrocie do Szubina w 1946 r. leczył się w miejscowym szpitalu z następstw malarii, którą zaszczepiono mu w stacji doświadczalnej w Dachau.

Mogiła ks. kanonika
Stanisława Gałęckiego.
Źródło: Muzeum Ziemi Szubińskiej

„Można być albo Niemcem,
albo chrześcijaninem, nigdy jednym
i drugim; księża będą musieli
sami sobie wykopać grób”.
-Kancelarz Niemiec Adolf Hitler

Księża katolicycy
związani z Szubinem,
którzy zostali
zamordowani lub
byli torturowani przez
Niemców w obozach
i więzieniach.
Źródło: Muzeum
Ziemi Szubińskiej

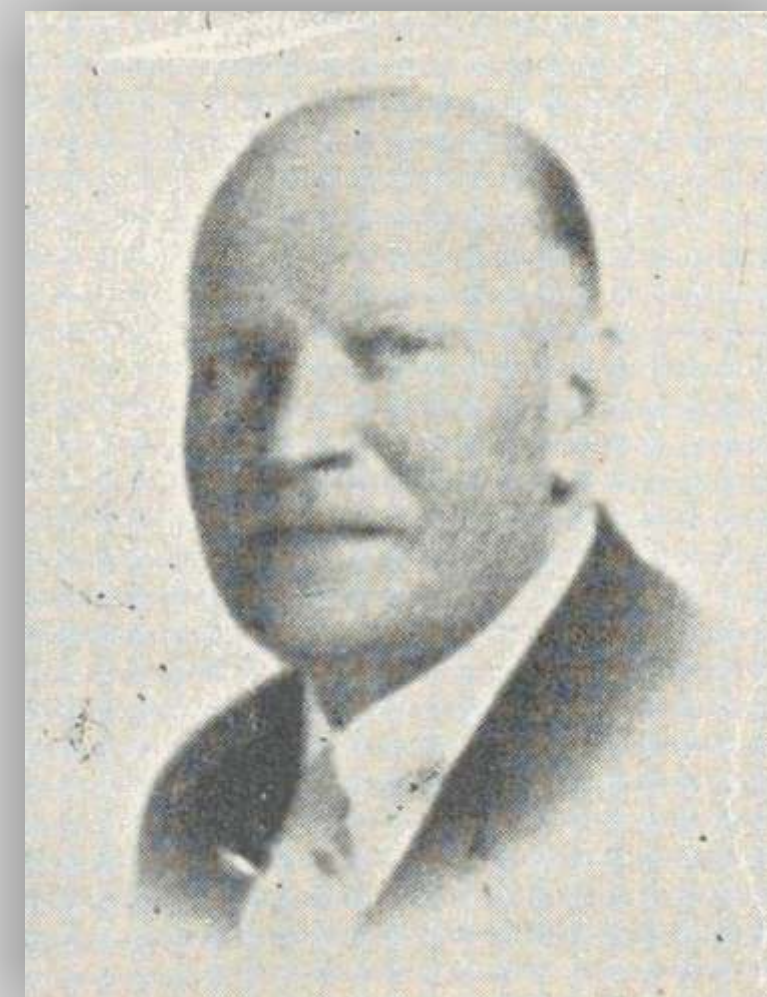

Nauczycieli
zamordowanych
w czasie
wojny przez
Niemców
upamiętniono
tablicą.
Źródło:
Muzeum
Ziemi
Szubińskiej

„Wieczorem przybył do obozu starosta,
sturmbannführer Schnuck i inni. Maltretowali
oni internowanych, grożąc rozstrzelaniem
każdego trzeciego, stawiając pod mur itp.
Nauczyciela Błotnego i Drzewuckiego,
później rozstrzelanych, zbito niemiłosiernie”.
Jan Jankowski, *Swastyka nad Szubinem*.

Niemiecka machina wojenna zmierzała do likwidacji narodu polskiego. Na terenie Wielkopolski realizowano operację „**Tannenberg**”, w której wykorzystywano wcześniej przygotowane przez wywiad niemiecki i miejscowych Niemców listy Polaków, którzy stanowić mieli zagrożenie dla niemieckiego panowania. Na listach widnieli polscy nauczyciele, kadra kierownicza różnego szczebla, aktywni członkowie organizacji społecznych, działacze polityczni. Ci, których nie zabito, trafiali do obozów, innych wysiedlano z domów.

Michał Szulczewski (1882-1939)

urodził się
w majątku
Chwaliszewo
w byłym powiecie
szubińskim. Już
w młodym wieku
wraz z bratem

Stanisławem, angażował się
w działalność patriotyczną. W 1918 r.
wybrany został delegatem z powiatu
szubińskiego na Polski Sejm

Dzielnicowy w **Poznaniu**. Wstąpił
w szeregi powstańców wielkopolskich,
a następnie w Wojsku Polskim walczył
w wojnie polsko-bolszewickiej.

Po powrocie z wojska poświęcił się
rozwijaniu majątku ziemskiego
i działalności w Wielkopolskiej Izbie
Rolniczej i Wielkopolskim Towarzystwie
Kótek Rolniczych. Związany z obozem
sanacyjnym został posłem na Sejm RP
IV kadencji w latach 1935-1938
z ramienia Bezpartyjnego Bloku
Współpracy z Rządem. Aresztowany
przez Niemców w swoim majątku
we wrześniu 1939 r. Więziony
w niemieckim obozie w **Szubinie**.
Zamordowany w zbiorowej egzekucji
w **Żninie** 24 listopada 1939 r. Po wojnie
prochy spoczęły najprawdopodobniej
w zbiorowej mogile na cmentarzu
w Szubinie. Upamiętniony na tablicy
w budynku Sejmu w Warszawie.

WIELKA HISTORIA w małym mieście /Szubinie/

Egzekucja na cmentarzu żydowskim w Szubinie, 21 października 1939 r.
Od lewej: Apolonia Reinke, Stanisław Rogowski, NN, Władysław Walczak, NN, NN,
Stanisław Witucki, Józef Napieralski, NN, NN. Wśród ofiar, nierozpoznani na zdjęciu, stoją:
Sylwester Błotny, Władysław Deja, Józef Zaręba, Roman Strzyżewski i Kazimierz Dokładny.
Źródło: Muzeum Ziemi Szubińskiej

„Działalność członków Selbstschutzu skierowana była na organizowanie akcji rabunków, wysiedleń i mordowanie obywateli polskich. Poszczególne akcje członkowie Selbstschutzu wykonywali osobiście, bez wiedzy władz niemieckich, bądź też w ścisłym współudziale z Gestapo i Wehrmachtem”.

Okręgowa Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich
w Bydgoszczy 1947-1977, Archiwum Państwowe w Bydgoszczy,
[w:] *Dzieje Szubina i okolic.*

Obóz koncentracyjny Auschwitz-Birkenau, 1945 r.
Źródło: Biblioteka Narodowa

Wojska niemieckie
wkroczyły do
opustoszałego miasta
5 września 1939 r.
Od początku miejscowi
Niemcy w szeregach
Selbstschutz wraz
z żołnierzami
Wehrmachtu
przeprowadzali
aresztowania i mordy
na Polakach i Żydach.

Wśród miejsc zagłady
i cierpienia
mieszkańców Szubina
i ziemi szubińskiej
były m.in. niemieckie
obozy koncentracyjne
w Oświęcimiu,
Gusen, Dachau,
Oranienburgu,
Mauthausen, Stutthof oraz
ciężkie więzienia
w Sztumie, Rawiczu,
Inowrocławiu.

Tablica z glazu
upamiętniająca mieszkańców
Szubina zamordowanych
w niemieckich obozach
koncentracyjnych i więzieniach.
Fot. Kamila Czechowska, 2025 r.
Źródło: Muzeum Ziemi Szubińskiej

WIELKA HISTORIA w małym mieście /Szubinie/

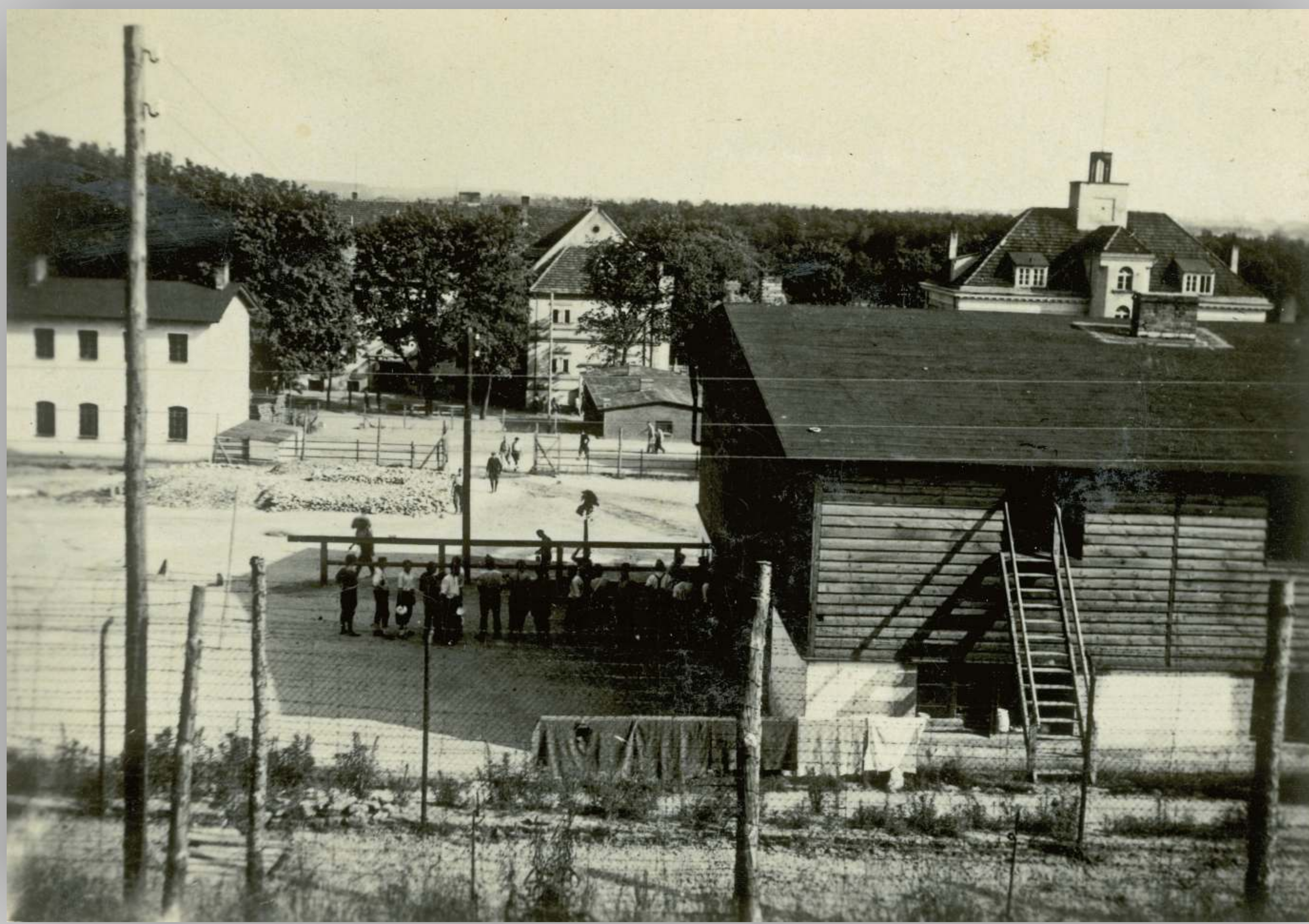
Wypędzeni mieszkańcy Szubina i powiatu szubińskiego w bursie gimnazjum w Mielcu, 1940 r.
Na zdjęciu szubińskie rodziny: Bałka, Szubertowskich, Alwinów, Dypczyńskich, Śledzikowskich.
Źródło: Muzeum Ziemi Szubińskiej

Jesienią 1939 r. okupant niemiecki utworzył w budynku Domu Polskiego obóz przejściowy dla mieszkańców powiatu szubińskiego, którzy z Szubina byli wysiedlani do Generalnego Gubernatorstwa. W grudniu 1939 r. wyruszyły z Szubina transporty z wypędzonymi mieszkańcami. Głównie kierowano ich w rejon **Mielca i Mińska Mazowieckiego**.

Do obozu przejściowego w Domu Polskim trafiali także jeńcy alianccy, którzy następnie kierowani byli do niemieckiego obozu na terenie zakładu poprawczego.

**„(...) ustawiono zwiezionych wysiedleńców
czwórkami, opasując ich kordonem
uzbrojonych żołnierzy,
i popędzono na dworzec.
Bolesny był to obraz, gdy staruszkowie,
słaniając się na nogach,
resztek sił dobywali, by dobrnąć
do stacji wraz z uciążliwym bagażem”.**

Jan Jankowski,
Swastyka nad Szubinem.

Niemiecki obóz jeniecki Oflag XXI B
w Szubinie, 1939 r.
Źródło: Archiwum Państwowe w Bydgoszczy

Cmentarz Wojenny Wspólnoty Brytyjskiej
na Cytadeli w Poznaniu. W tym miejscu
pochowano część ofiar
z niemieckiego obozu w Szubinie,
które w czasie wojny spoczęły na
miejscowym cmentarzu
parafialnym.

Fot. Kamila Czechowska, 2017 r.
Źródło: Muzeum Ziemi Szubińskiej

Polacy, Francuzi, Szkoci,
Walijczycy, Kanadyjczycy,
Australijczycy,
Nowozelandczycy,
Czesi, Rosjanie,
Amerykanie
więzieni byli w obozach
zorganizowanych
przez Niemców
na terenie byłego
zakładu wychowawczego
w Szubinie.
Więziono oficerów
i szeregowych.
Obozy funkcjonowały
w latach 1939-1945.

WIELKA HISTORIA

w małym mieście /Szubinie/

Pomnik i zabudowania na terenie tzw. małego getta w miejscowości Nowy Świat pod Szubinem, lata 70. XX w. Źródło: Muzeum Ziemi Szubińskiej

Zdjęcie przedstawia prawdopodobnie Żydów wykorzystywanych przez Niemców do ciężkiej pracy przy pogłębianiu rzek na terenie Szubina i okolicy, około 1941 r.
Źródło: Muzeum Ziemi Szubińskiej

Miejsce to związane jest z męczeństwem ludności żydowskiej w latach 1941-1942. Niemcy wydzielili teren, który został ogrodzony, i wzięli tam w trudnych warunkach Żydów, zmuszając ich do pracy przy pogłębianiu rzeki Gąsawki, Białej Strugi i kruszeniu kamienia w Szubinie. Obóz zlikwidowano w 1942 r. Żydów wywieziono do innych obozów.

„Dalsze egzekucje odbyły się o świcie w dniu 12 września (...). Dokonano ich na (...) dwóch Żydach, Szulsingerach (ojciec i syn), z Szubina. Ci ostatni podczas prowadzenia ich od strony bóżnicy do magistratu musieli padać i wstawać, byli kopani i bici. Młodszego zmuszono do czołgania się na czworakach z ulicy przez korytarz magistratu”.

Jan Jankowski,
Swastyka nad Szubinem.

WIELKA HISTORIA w małym mieście /Szubinie/

Fragment niemieckiej mapy powiatu z czasów II wojny światowej
ze zmienioną nazwą miasta Szubina na Altburgund.
Źródło: Muzeum Ziemi Szubińskiej

„Po upływie około dni dziesięciu władze niemieckie zorganizowały się i jednocześnie zaczęli powracać uchodźcy zaczęły się mordowania Polaków. Jednocześnie przed Magistratem w Szubinie i na przejazdach koło Szubina miejscowi Niemcy zatrzymywali powracających Polaków, przeprowadzali rewizję i zabierali wartościowe rzeczy. Nie odbywało się bez bicia i innego maltretowania. Wiele z zatrzymanych aresztowano i umieszczono w więzieniach” – wspominał Michał Potoniec z Szubina.

Okręgowa Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich
w Bydgoszczy 1947-1977, Archiwum Państwowe w Bydgoszczy
[w:] *Dzieje Szubina i okolic.*

Przed wybuchem II wojny światowej Szubin zamieszkiwało 3521 mieszkańców, z czego 286 stanowili Niemcy. Powiat szubiński liczył w tym okresie 47 000 osób, w tym 10 000 Niemców.

WIELKA HISTORIA

w małym mieście

/Szubinie/

To miejsce
na historię
Twoich Bliskich,
historię Twojej
Rodziny

Ocal historię wojenną razem
z Muzeum Ziemi Szubińskiej.
Zapraszamy do kontaktu.

WIELKA HISTORIA w małym mieście /Szubinie/

Polscy lotnicy zapisali chlubną kartę, uczestnicząc m.in. w bitwie o Anglię, operacji „Market Garden”. Dla Polaków Dywizjon 303 stanowi do dziś symbol udziału Rodaków w walkach na Zachodzie.
Źródło: *Bitwa o Anglię*, s. 3, Biblioteka Narodowa

„Na skrzydłach naszych błyszczą polskie znaki,
Na skrzydłach wiatr wolności pieśń nam gra,
Jak wolnych pieśń, płyniemy ponad światem,
Aż padnie w proch siedlisko zbrodni i zła!(...)”
To my – Dywizjon 303. To my!”
Fragment pieśni patriotycznej pt. *Dywizjon 303*

Nazwiska żołnierzy służących w siłach powietrznych i związanych z Szubinem można odnaleźć w bazach danych. W wykazie na stronie listakrzystka.pl wymieniony został personel Polskich Sił Powietrznych w Wielkiej Brytanii w latach 1940-1947. Znajdują się tam nazwiska: pilot plut. **Stanisław Dworski** z **Pińska**, junak **Zygmunt Frydryszewski** z **Pińska**, monter płatowcowy sierż. **Paweł Hałas** ze **Słonaw**, pilot sierż. **Jan Janowski** ze **Smolnik**, obsługujący balony plut. **Stefan Jarecki** z **Wolwarku**, st. sierż. **Ludwik Kalka** z **Wolwarku**, telefonistka **Lucyna Katafiasz** z **Szubina**, monter płatowcowy sierż. **Marian Krysztofiak** z **Szubina**, mechanik kpr. **Franciszek Migdalski** z **Retkowa**, stolarz kpr. **Czesław Orylski** z **Kowalewa**, st. sierż. **Kazimierz Palicki** z **Szubina**.

Pilot myśliwca z Dywizjonu 303 im. Tadeusza Kościuszki **plut. Stanisław Dworski** urodził się 25 marca 1919 r. w **Pińsku** koło **Szubina**. 18 września 1944 r. wykonywał na Spitfirze F.IX RF-N lot w ramach operacji „Market Garden”. Był to jego 24 lot bojowy. Około godz. 16.10 w rejonie miejscowości **Roosendaal** w Holandii został trafiony ogniem obrony przeciwlotniczej. W wyniku trafienia rozbił się o ziemię. Pochowany na brytyjskim cmentarzu wojskowym w **Bergen-op-Zoom** w Holandii.
Źródło: niebieskaeskadra.pl/ *Księga Lotników polskich poległych, zmarłych i zaginionych 1939-1946*